

KIRJALLINEN KYSYMYS 363/2011 vp

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistukset

Eduskunnan puhemiehelle

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä annetut rangaistukset eivät ole linjassa kansalaisten oikeuskäsityksen kanssa. Lapsen mahdollisuudet puolustautua hyväksikäytöltä ovat erittäin huonot. Hyväksikäyttö nuorella iällä johtaa usein vakaviin traumoihin ja psykosomaattisiin oireisiin. Uhrin kokemat kärsimykset aiheuttavat merkittäviä esteitä sosiaaliselle ja henkiselle kehitykselle. Vaikeimpia tapauksia ovat perheiden sisällä tapahtuneet hyväksikäytöt.

Suomalaisille 15—16-vuotiaille nuorille tehdyn kyselyn mukaan 1—3 % pojista ja 5—7 % tytöistä oli joutunut fyysistä kontaktia sisältävän hyväksikäytön uhriksi. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on sekä laajuudeltaan että ennen kaikkea uhrin kokemalta voimakkuudeltaan merkittävä yhteiskunnallinen ongelma.

Pedofilia on tutkimusten mukaan pitkäaikainen krooninen sairaus, joka vaatii hoitoa ja rikokseen syyllistyneiden pitkäaikaista seuranta. Pedofiilien kuntoutukseen panostetaan liian vähän. Hoito-ohjelmia on nykyisellään mahdotonta suorittaa riittävän pitkän aikaa tuomioiden lyhyen ajan vuoksi. Hyväksikäyttäjä saattaa nykyisen lainsäädännön puitteissa selvittää teostaan neljän kuukauden vankeustuomiolla.

Hallitusohjelmaan on kirjattu, että eri rikoksista tuomittavien rangaistusten keskinäistä suhdetta on syytä tarkastella oikeudenmukaisuusnäkökulmasta. Kansalaisten usko oikeudenmukaiseen järjestelmään on koetuksella tiedotusvälineiden jatkuvasti vertaillen eri rikoksista annettujen tuomioiden ankarvuutta. Hallitusohjel-

maan on kirjattu myös seuraavaa: "Väkivallanvastaisessa työssä painopisteiksi nostetaan vakavien väkivaltarikosten ja nuorten väkivaltaisuu- den vähentäminen, haavoittuviin ryhmiin, kuten vanhuksiin ja maahanmuuttajanaisiin, lapsiin tai vammaisiin kohdistuvan väkivallan parempi tunnistaminen ja väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisy".

Hallitusohjelman kirjauksien, yleisen oikeustajun, rikosten uhrien ja pedofiilien hoidon kannalta olisi hyvin toivottavaa, että lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä saatujen rangaistuksien alarajaa nostettaisiin huomattavasti nykyisestä neljästä kuukaudesta. Rikoslakiin tehtiin muutoksia, jotka tulivat voimaan 1.6.2011. Muutokset olivat oikeansuuntaisia, mutta vähimmäisrangaistus jäi liian alhaiseksi sekä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön että törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta. Tästä asiasta on laaja yksimielisyys läpi kansan. Oikeustajun kannalta ei ole hyväksyttävää, että lapsen hyväksikäyttötuomiot ovat lievemmat kuin raiskauksista määrätty tuomiot.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mitä hallitus aikoo tehdä koventaakseen hyväksikäyttäjien tuomioita ja

miten hyväksikäyttäjät saadaan riittävän pitkäaikaiseen hoitoon?

KK 363/2011 vp — Pia Kauma /kok

Helsingissä 1 päivänä joulukuuta 2011

Pia Kauma /kok

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimitanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Pia Kauman /kok näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 363/2011 vp:

Mitä hallitus aikoo tehdä koventaakseen hyväksikäyttäjien tuomioita ja

miten hyväksikäyttäjät saadaan riittävän pitkäaikaiseen hoitoon?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä voidaan rikoslain (39/1889) 20 luvun 6 ja 7 §:n nojalla tuomita ankaria rangaistuksia. Säädetty enimmäisrangaistukset ovat neljä vuotta vankeutta ja kymmenen vuotta vankeutta.

Oikeusministeriön tehtävänä on seurata rikoslainsäädännön toimivuutta. Jos esimerkiksi rangaistuskäytännön vääristymien vuoksi havaitaan muutostarpeita, lainsäädäntötoimenpiteisiin ryhdytään. Näin on tehty myös nyt kysymyksessä olevien hyväksikäyttörrikosten osalta. Kesäkuun 2011 alussa tuli voimaan suuri joukko lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevia lainsäädäntömuutoksia. Siinä yhteydessä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotettiin neljästätoista päivästä neljään kuukauteen vankeutta. Lisäksi pykäliin tehtyjen muutosten perusteella sukupuoliyhteyden sisältävä hyväksikäyttörikos katsotaan nyt lähtökohteisesti törkeäksi lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, jonka vähimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta.

Yksittäisistä tuomioistuinratkaisuksista ei saa kuvaa rangaistuskäytännön suurista linjoista ja

siitä, minkälaisia rangaistuksia minkä tyyppisistä hyväksikäyttörrikoksista tuomitaan. Lainsäädäntömuutosten taustalla olikin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen perusteellinen selvitys lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttörrikosten rangaistuskäytännöstä.

Sukupuoliyhteyden sisältäviä tekoja koskevan muutoksen arvioidaan, paitsi luonnollisesti pidentävän rangaistusten kestoja, myös lisäävän päivittäistä vankilukua 120 vangilla. Tämä muutos ilmenee vasta, kun uuden lain voimaan ollessa tehtyjä rikoksia tulee käsiteltäväksi. Muutetut säännökset ovat olleet voimassa niin vähän aikaa, että niiden soveltamiskäytännöstä ei vielä voi olla tietoja.

Lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttörrikoksia ja ennen kaikkea niiden vähimmäisrangaistuksia tarkasteltaessa on hyvä pitää mielessä se, että tekojen kirjo on laaja. Rikos ei välttämättä edellytä fyysistä kanssakäymistä lapsen kanssa, myös seksuaalisväritteinen keskustelu lapsen kanssa on lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Toista ääripäätä edustavaa tekotapaa eli sukupuoliyhteyttä koskeva merkittävä lainsäädäntömuutos on siis juuri tehty.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ovat rikoksia, joiden tekemisessä ei edellytetä minkään paheksuttavan keinon (esimerkiksi väkivalta, uhkaaminen tai puolustuskyvyttömän tilan hyödyntäminen) käyttämistä. Jos tällaisia keinoja käytetään, rikoksentehtäjä syyllistyy hyväksikäyttörrikoksen lisäksi muuhun lapseen kohdistuvaan seksuaalirikokseen, esimerkiksi raiskaukseen. Useiden rikosten tilanteissa vähimmäisrangaistus nousee siis käytännössä aikaisemmin mainittuja korkeammalle. Lapsi voidaan katsoa puolustuskyvyltään aikuista heikommaksi, mikä madaltaa

raiskaussäännösten soveltamista heidän kohdallaan. Lisäksi lapsiin kohdistuvat raiskaukset katsotaan aikuisiin kohdistuvia raiskauksia useammin törkeiksi raiskauksiksi.

Rangaistuskäytännön oikeellisuuden arvioinnissa onkin otettava huomioon laajempi kokonaisuus, tässä tapauksessa seksuaalirikossäännösten muodostama kokonaisuus, ja ylipäänsä suomalaisen seuraamusjärjestelmän ominaispiirteet. Tämä arviointi tehtiin viime talvena lakiehdotusten ollessa eduskunnan käsiteltävänä.

Seksuaalirikollisten hoito on tärkeä osa seksuaalirikosten ennaltaehkäisyä. Seksuaalirikosten rangaistusasteikkoja ei voida kuitenkaan mitoitaa lähtien siitä, että ne mahdollistaisivat mahdollisimman laajan osallistumisen hoitoon. Rangaistusasteikot on määritettävä kysymyksessä olevan rikoksen paheksuttavuuden, vahingollisuuden ja vaarallisuuden perusteella.

Hoitoa voidaan toteuttaa vankilassa suorittavan rangaistuksen osan puitteissa. Lääkehoidon aloittaminen on siihen mahdollisesti liittyvien haittavaikutusten vuoksi perusteltuakin vasta vankeuden lopussa. STOP -ohjelman kesto on puolestaan kahdeksan kuukautta. Lisäksi tutki-

mustulokset puhuvat sen puolesta, että hoito ja muut vastaavat uusintarikollisuutta estävät ohjelmat ovat useimmiten tehokkaampia liitettynä vapaudessa suoritettavaan yhdyskuntaseuraamukseen (esimerkiksi ehdonalainen vapaus) kuin vankeusrangaistukseen.

Oikeusministeriössä valmistellaan parhailaan hallituksen esitystä, joka sisältää ehdotuksen velvoitteellista lääkehoitoa koskeviksi säännöksiksi. Valmistelua on jatkettu eduskunnassa keväällä 2011 rauenneen hallituksen esityksen (HE 310/2010 vp) pohjalta. Uusi hallituksen esitys annetaan eduskunnalle keväällä 2012.

Seksuaalirikoksia koskeva lainsäädännön uudistamistyö on muutenkin käynnissä. Lähiaikoina valmistuu arviomuistio raiskausrikosten lainsäädännöllisistä muutostarpeista ja julkaistaan muistion tausta-aineistona toimiva Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvitys raiskausrikosten rangaistuskäytännöstä. Tämän jälkeen jatketaan työtä rikoslain 20 luvun alkupään säännösten uudistamiseksi. Tältä osin on luonnollisesti oltava mukana myös lapsiin kohdistuvien rikosten näkökulma.

Helsingissä 21 päivänä joulukuuta 2011

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 363/2011 rd undertecknat av riksdagsledamot Pia Kauma /saml:

Vad tänker regeringen göra för att skärpa domarna för personer som utnyttjar barn och

vad kan man göra för att dessa personer ska få tillräckligt långvarig vård?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Det går att döma ut stränga straff för sexuellt utnyttjande av barn och grovt sexuellt utnyttjande av barn med stöd av 20 kap. 6 och 7 § i strafflagen (39/1889). De föreskrivna maximistrafen är fängelse i fyra år och fängelse i tio år.

Det hör till justitieministeriets uppgifter att följa hur strafflagstiftningen fungerar. Om det visar sig finnas behov av ändringar, t.ex. på grund av skevheter i straffpraxis, vidtar man lagstiftningsåtgärder. Detta har man gjort även i fråga om de nu aktuella utnyttjandebrotten. Vid ingången av juni 2011 trädde ett stort antal lagändringar i kraft som gäller sexualbrott mot barn. I det sammanhanget höjdes minimistrafet för sexuellt utnyttjande av barn från 14 dagars till fyra månaders fängelse. På basis av de ändringar som gjordes i paragraferna betraktas ett utnyttjandebrott där det ingår samlag dessutom nu som utgångspunkt som grovt sexuellt utnyttjande av barn, vars minimistraf är fängelse i ett år.

Enskilda domstolsavgöranden ger inte någon bild av de stora linjerna i straffpraxis eller hurdana straff som döms ut för de olika typerna av utnyttjandebrott. Lagändringarna baserade sig där-

för på en grundlig utredning av straffpraxis vid utnyttjandebrott mot barn, som gjordes av Rättspolitiska forskningsinstitutet.

Förutom att den givetvis ökar straffens längd, väntas den ändring som gäller gärningar där det ingår samlag även öka det dagliga fångantalet med 120 fångar. Denna ändring kommer att synas först när man börjar behandla brott som har begåtts under den tid när den nya lagen har varit i kraft. De ändrade bestämmelserna har varit i kraft en så kort tid att man ännu inte kan ha några uppgifter om deras tillämpningspraxis.

När man undersöker utnyttjandebrotten mot barn och framför allt minimistrafen för dessa brott är det bra att komma ihåg att det i dessa fall kan handla om mycket olika gärningar. För att ett brott ska anses ha begåtts krävs det inte nödvändigtvis att förövaren hade fysiskt umgänge med barnet, utan även sexuellt färgade samtal med ett barn utgör sexuellt utnyttjande av barn. När det gäller det gärningssätt som representerar den andra ytterligheten, dvs. samlag, har man som sagt alldeles nyss gjort en betydande lagändring.

För att brotten sexuellt utnyttjande av barn och grovt sexuellt utnyttjande av barn ska anses ha begåtts förutsätts det inte att förövaren använder klandervärda medel (t.ex. våld, hot eller utnyttjande av en persons försvarslösa tillstånd). Om förövaren använder sådana medel gör han eller hon sig skyldig förutom till utnyttjandebrottet även till något annat sexualbrott mot barn, t.ex. våldtäkt. I en situation där en person begår flera brott blir minimistrafet således i praktiken högre än de minimistraf som nämdes tidigare. Barn kan anses vara mer försvarslösa än vuxna, vilket sänker tröskeln för att tillämpa bestämmelserna om våldtäkt för deras del. Våldtäkter mot

barn bedöms dessutom oftare som grova än våldtäkter mot vuxna.

När man bedömer riktigheten i fråga om straffpraxis bör man också se till den större helheten, i detta fall bestämmelserna om sexualbrott som en helhet, och särdragen i det finländska påföljdssystemet överlag. En sådan bedömning gjordes förra vintern när lagförslagen behandlades i riksdagen.

Vården av sexualbrottslingar är en viktig del av arbetet för att förebygga sexualbrott. Att förövaren ska kunna få så omfattande vård som möjligt kan dock inte vara utgångspunkten när man dimensionerar straffskalorna för sexualbrott. Straffskalorna måste bestämmas utifrån hur klandervärt, skadligt och farligt brottet i fråga är.

Vården kan ges inom ramen för den del av straffet som avtjänas i fängelse. På grund av de eventuella biverkningarna av en läkemedelsbehandling är det också motiverat att inleda en sådan behandling först i slutet av fängelsetiden. Programmet Stop varar för sin del i åtta månader. De undersökningar som gjorts visar dessutom att vård och andra motsvarande program som

ska förhindra återfall i brott oftast är effektivare när de kopplas till någon samhällspåföljd som avtjänas i frihet (t.ex. villkorlig frihet) än när de kopplas till ett fängelsestraff.

Vid justitieministeriet håller man just nu på att bereda en regeringsproposition med förslag till bestämmelser om förpliktande läkemedelsbehandling. Beredningen har fortsatt utifrån den regeringsproposition som förföll i riksdagen våren 2011 (RP 310/2010 rd). Den nya regeringspropositionen kommer att överlämnas till riksdagen våren 2012.

Även i övrigt pågår en revidering av lagstiftningen om sexualbrott. Inom kort kommer man att färdigställa en promemoria där behoven av att ändra lagstiftningen om våldtäktsbrott bedöms samt publicera den utredning av Rättspolitiska forskningsinstitutet om straffpraxis vid våldtäktsbrott som har legat till grund för promemorian. Efter det fortsätter arbetet med att revidera bestämmelserna i början av strafflagens 20 kap. Till dessa delar ska givetvis också de synpunkter som gäller brott som riktar sig mot barn beaktas.

Helsingfors den 21 december 2011

Justitieminister Anna-Maja Henriksson